

Folklor w muzyce XX wieku – Bela Bartók

- [Folklor w muzyce XX wieku – Bela Bartók](#)

Folklor w muzyce XX wieku – Bela Bartók

Bela Bartók w 1927, primephonic.com, CC BY 3.0

Ważne daty

1881-1945 – lata życia Beli Bartóka

Ważniejsze kompozycje:

1903 – poemat symfoniczny *Kossuth*

1911 – opera *Zamek Sinobrodego*

1918-1919 – balet *Cudowny mandaryn*

1926 – suita *Pod gołym niebem*

1930 – *Cantata profana*

1936 – kompozycja *Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste*

1937 – *Sonata na 2 fortepiany i perkusję*

1943 – *Koncert na orkiestrę*

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, cc0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

8. Muzyka XX i XXI wieku. Uczeń:

3) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów: Claude Debussy, Maurice Ravel, Aleksander Skriabin, Arnold Schönberg, Siergiej Prokofiew, Igor Strawiński, Béla Bartók, Siergiej Rachmaninow, Dymitr Szostakowicz, Manuel de Falla, George Gershwin, John Cage, Olivier Messiaen, Pierre Boulez, Karheinz Stockhausen, Steve Reich, Gerard Grisey, Kaija Saariaho, Thomas Adès i in.;

5) zna pojęcia: skala całotonowa, atonalność, technika dwunastotonowa (dodekafonia), seria, polirytmia, polimetria, politonalność, klaster.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

4. dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając:

a) elementy muzyki,

d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,

e) funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna i in.

Nauczysz się

charakteryzować twórczość Beli Bartóka;

przedstawiać znaczenie Bartóka jako badacza kultury ludowej;

analizować oddziaływanie Bartóka na twórczość kolejnych pokoleń.

Życie i twórczość Beli Bartóka

Kompozytorzy wkraczający na scenę muzyczną na przełomie XIX i XX wieku, o ile szukali inspiracji w [folklorze](#) muzycznym, traktowali go zgoła inaczej niż ich poprzednicy. W romantyzmie sama obecność folkloru świadczyła o podążaniu twórcy za aktualną modą, dla twórców XX-wiecznych, godnym zainteresowania wzorem były tylko najbardziej archaiczne formy folkloru, sięgające do historycznych skal, czy kapryśnych i nieregularnych ukształtowań rytmicznych. Jednym z pierwszych kompozytorów, który cenił w muzyce tradycyjnej inne, niż jego antenaci, wartości był Bela Bartók, węgierski kompozytor, pianista i badacz muzyki ludowej.

1

Pierwszych lekcji gry na fortepianie udzielała mu matka. Następnie kształcił się w Bratysławie, by w 1899 roku rozpocząć studia z zakresu instrumentalistyki i kompozycji w Królewskiej Akademii Muzycznej w Budapeszcie. Niezadowolony z pierwszych prób kompozytorskich postanowił poświęcić się pianistyce, ale wysłuchanie poematu

symfonicznego *Tako rzecze Zaratustra* Ryszarda Straussa w 1902 roku zdecydowało o zmianie decyzji. Skomponowany przez Bartóka w 1903 roku poemat symfoniczny *Kossuth* (na cześć Lajosa Kossutha, węgierskiego bohatera narodowego) przyniósł mu uznanie i popularność.

2

Béla Bartók jako młodzieniec. Zdjęcie z autografem, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bela_Bartok_1902.jpg), domena publiczna

Bela Bartók w 1902 roku, [telegraph.co.uk](https://www.telegraph.co.uk/), CC BY 3.0

Inspiracje Beli Bartóka

Olbrzymi wpływ na zainteresowania i twórczość Bartóka miała przyjaźń z Zoltanem Kodály'em, który za cel postawił sobie prace związane z utrwalaniem folkloru węgierskiego: poddanie go analizie stylokrytycznej, twórcze opracowanie wzorów ludowych, przygotowanie „nowej” publiczności do percepcji „nowej” muzyki (drogą odpowiedniej edukacji, nie tylko w zawodowym szkolnictwie muzycznym, lecz przede wszystkim w powszechnym systemie kształcenia) i – ostatecznie – próba wprowadzenia tzw. profesjonalnej muzyki węgierskiej w obieg ogólnoeuropejski.

1

Zafascynowany tymi działaniami Bartók nie tylko kontynuował prace badawcze i popularyzatorskie Kodály, ale - przede wszystkim - poszerzył ich zakres, badając także pieśni: słowackie, cygańskie, rumuńskie, serbo-chorwackie, tureckie i arabskie.

Zoltan Kodály, mek.oszk.hu, CC BY 3.0

Zebrane materiały Bartók dokładnie analizował stając się jednym z prekursorów [etnografii muzycznej](#), ponadto w rozmaity sposób wprowadzał wzory ludowe bądź ich dalekie reminiscencje do własnych kompozycji. Obok cytatów i stylizowanych melodii odnaleźć można w jego twórczości przykłady szczególnego rodzaju syntezy tego, co tradycyjne, z nowoczesnym językiem muzycznym.

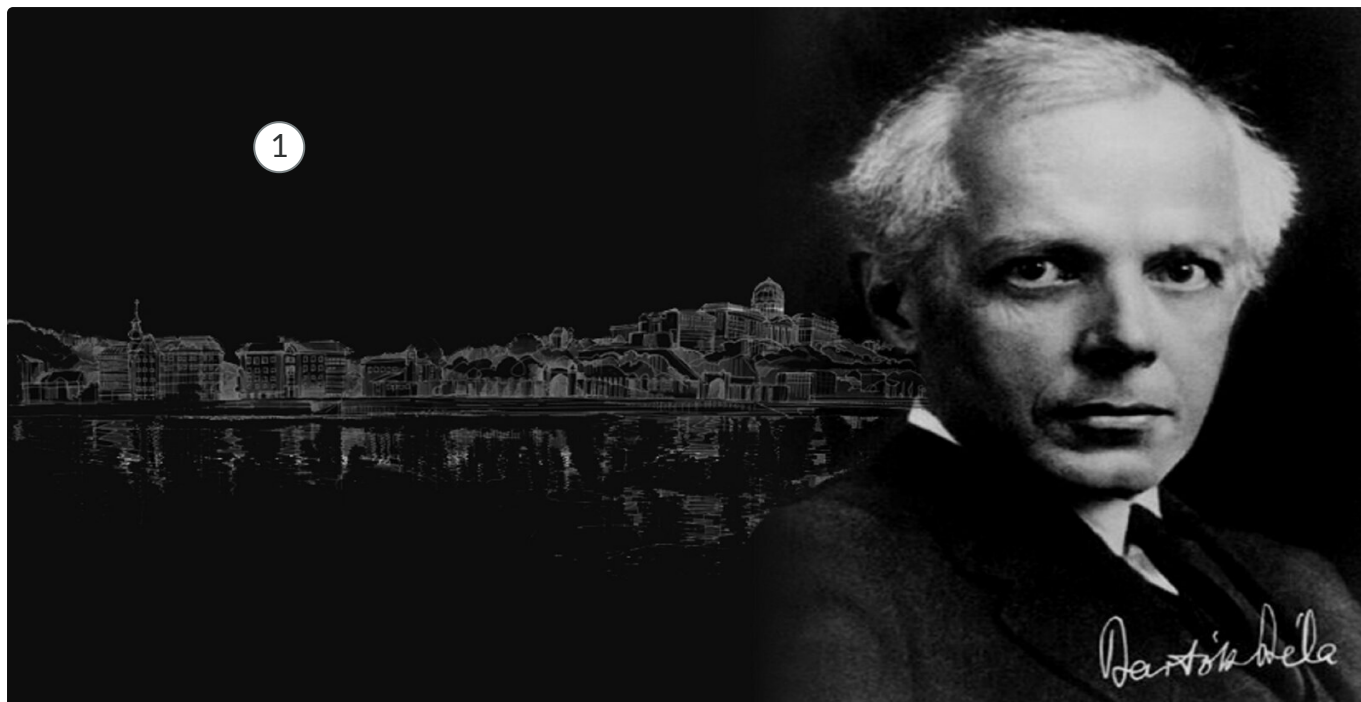

1

Poza inspiracją folklorem muzycznym, w utworach Beli Bartóka pobrzmiewają echa fascynacji ówczesną muzyką, szczególnie awangardową – twórczością Claude’a Debussy’ego, Arnolda Schoenberga i Igora Strawińskiego.

Bartók i Kodály z członkami Kwartetu Waldbauer-Kerpely (marzec 1910), [primephonic.com](https://www.primephonic.com/), CC BY 3.0

Jako wybitny humanista, Bartók dostrzegał zagrożenia związane z ekspansją haseł nacjonalistycznych w Niemczech i Austrii. Po rozpoczęciu działań wojennych wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie utrzymywał się z pracy badawczej w archiwum folklorystycznym przy Columbia University oraz z lekcji gry na fortepianie. Z czasem, najznamienitsi muzycy zaczęli zamawiać u niego utwory. Tak powstał *Koncert na orkiestrę* dla Sergiusza Kusewickiego (1943) oraz skrzypcowa *Sonata* dla Yehudi Menuhina (1944).

1

Bela Bartók stworzył wyjątkową syntezę folkloru i języka artystycznego, zachwyca impresjonistyczną instrumentacją, dysonansową harmoniką, uwypukleniem czynnika rytmicznego i przemyślaną konstrukcją formalną, wykorzystującą zasadę złotej proporcji i ciągu liczb Fibonacciego.

Bela Bartók w 1927, primephonic.com, CC BY 3.0

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, „Pod gołym niebem I”, AMFN, CC BY 3.0

Utwór: Bela Bartok, Pod gołym niebem I Pod gołym niebem I jest utworem przeznaczonym na fortepian. Posiada szybkie tempo i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się złowrogim, tajemniczym charakterem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, „Pod gołym niebem II”, AMFN, CC BY 3.0

Utwór: Bela Bartok, Pod gołym niebem II Pod gołym niebem II jest utworem przeznaczonym na fortepian. Posiada szybkie tempo i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się tajemniczym, atonalnym charakterem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, „Pod gołym niebem IV”, AMFN, CC BY 3.0

Utwór: Bela Bartok, Pod gołym niebem IV Pod hołym niebem IV jest utworem przeznaczonym na fortepian. Posiada umiarkowane tempo i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się tajemniczym, spokojnym charakterem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, „Pod gołym niebem V”, AMFN, CC BY 3.0

Utwór: Bela Bartok, Pod gołym niebem V Pod gołym niebem V jest utworem przeznaczonym na fortepian. Posiada szybkie tempo i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się atonalnym, żwawym charakterem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, opera „Zamek Sinobrodego”, online-skills, CCBY3.0

Utwór: Bela Bartok, Zamek Sinobrodego Zamek Sinobrodego jest operą przeznaczoną na głosy i orkiestrę. Posiada zróżnicowane tempo i wokarno-instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się atonalnym, tragicznym charakterem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, „Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste”, online-skills, CC BY 3.0

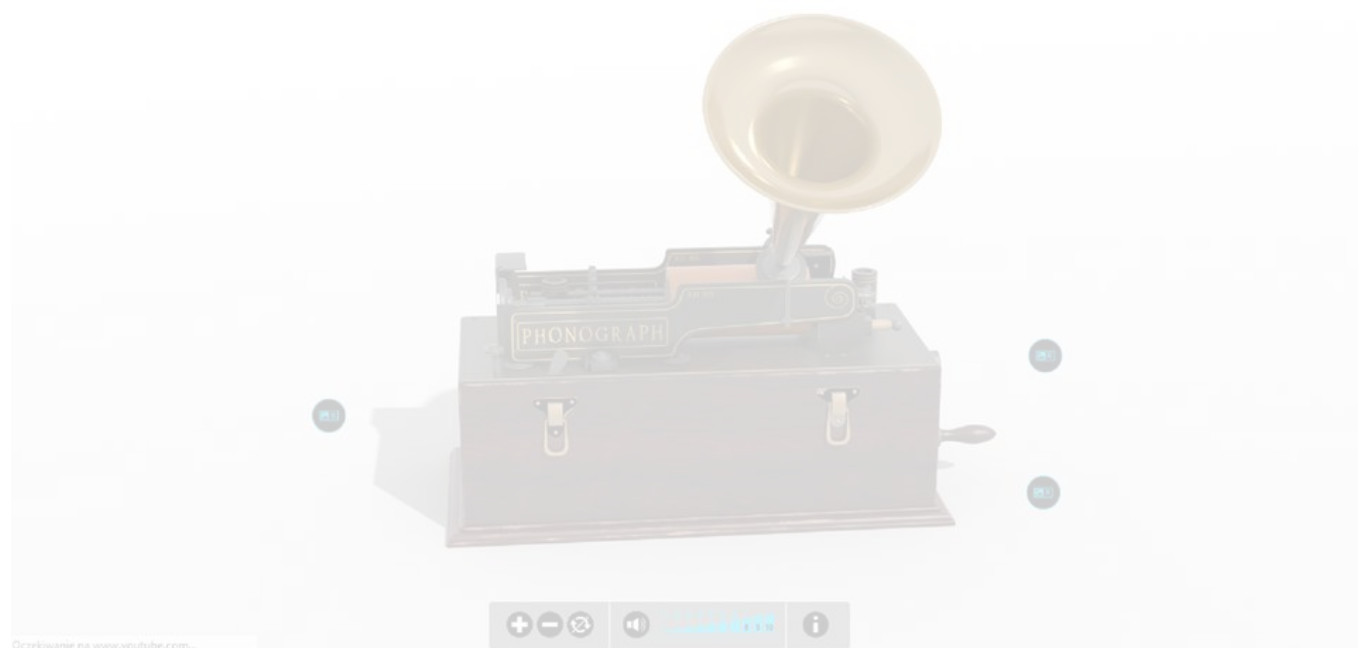
Utwór: Bela Bartok, Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste jest kompozycją przeznaczoną na skrzypce, altówkę, wiolonczelę, kontrabas, instrumenty perkusyjne i czeleste. Posiada umiarkowane tempo (Andante tranquillo) i instrumentalną fakturę. Cechuje się atonalnym, złowrogim, tajemniczym charakterem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16iblb1l>

Bela Bartók, „Koncert na orkiestrę”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: Bela Bartok, Koncert na orkiestrę Koncert na orkiestrę jest utworem przeznaczonym na orkiestrę symfoniczną. Składa się z pięciu części: Introduzione (Allegro non troppo), Giuoco delle coppie (Allegretto scherzando), Elegia (Andante non troppo), Intermezzo interrotto (Allegretto), Finał. Pesante (Presto). Kompozycja posiada instrumentalną i fakturę homofoniczną. Cechuje się zróżnicowanym w zależności od części charakterem.

Fonograf - prezentacja obiektu

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16ib1b11>

Źródło: AMFN, licencja: CC0.

Zadania

Ćwiczenie 1

Zaznacz nazwiska kompozytorów, których awangardowe pomysły inspirowały Bełę Bartóka.

☐ Karol Szymanowski

☐ Claude Debussy

☐ Igor Strawiński

☐ John Cage

☐ Zygmunt Noskowski

☐ Arnold Schoenberg

☐ Witold Lutosławski

Ćwiczenie 2

Wskaż nazwisko wiejskiego muzykanta, który na temat fonografu wypowiedział następujące słowa: *Wiecie, panie profesorze, to niegłupia trąba!.*

☐ Jan Gaca

☐ Jan Krzeptowski – Sabala

☐ Bartuś Obrochta

Ćwiczenie 3

Wskaż tytuły utworów Beli Bartóka.

☐ *Pod gołym niebem*

☐ *Koncert na orkiestrę*

☐ *Zamek Sinobrodego*

☐ *Rozjaśniona noc*

☐ *Ognisty ptak*

☐ *Ariadna i Sinobrody*

☐ *Księżycowy Pierrot*

☐ *Słopiewnie*

Ćwiczenie 4

Ustaw w porządku chronologicznym kompozycje Beli Bartóka.

Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste

Koncert na orkiestrę

Kossuth

Cudowny mandaryn

Zamek Sinobrodego

Pod gołym niebem

Ćwiczenie 5

Zaznacz zdania prawdziwe.

☐

Poemat symfoniczny *Kossuth* upamiętnia węgierskiego bohatera narodowego.

☐

Zamek Sinobrodego to jeden z najstynniejszych baletów Beli Bartóka.

☐

Nagrywając wiejskich muzykantów Bartók używał fonografu.

☐

Bela Bartók był węgierskim pianistą i kompozytorem.

☐

Koncert na orkiestrę Bartóka powstał na zamówienie Igora Strawińskiego.

☐

Wraz z Zoltanem Kodály'em Bartók prowadził badania nad muzyką Indian Ameryki Północnej.

Ćwiczenie 6

Wskaż pierwszy tekst nagrany na fonograf.

☐ *Mary had a little lamb*

☐ *My way*

☐ *God, save America!*

Ćwiczenie 7

Gdzie kształcił się Bela Bartók w zakresie kompozycji i gry na fortepianie?

☐ Konserwatorium Warszawskie

☐ Królewska Akademia Muzyczna w Budapeszcie

☐ Konserwatorium Paryskie

Słownik pojęć

Etnomuzykologia

dziedzina muzykologii badająca tradycyjną kulturę muzyczną oraz muzykę kultur pozaeuropejskich.

Folkloryzm

kierunek w sztuce polegający na włączaniu w tkankę dzieła artystycznego elementów kultury ludowej.

Fonograf

skonstruowany przez Thomasa Edisona jeden z pierwszych przyrządów rejestrujących i odtwarzających dźwięki.

Impresjonizm

kierunek w sztuce zapoczątkowany w Paryżu w II połowie XIX wieku; głównym celem artystów impresjonistów (początkowo malarzy i rzeźbiarzy) było uchwycenie ulotnych momentów; nazwa kierunku, nawiązująca do tytułu obrazu Claude'a Moneta *Impresja, wschód słońca*, pochodzi z jednej z pierwszych negatywnych krytyk autorstwa Louisa Leroya.

Konserwatorium

szkoła kształcąca muzyków różnych specjalności.

Poemat symfoniczny

powstały w XIX wieku gatunek muzyczny o swobodnej budowie formalnej, uzależnionej od programu pozamuzycznego (treści literackiej, dzieła plastycznego etc.).

Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

Bela Bartók, „Pod gołym niebem I”, AMFN, CC BY 3.0

2 Bela Bartók, „Pod gołym niebem II”, AMFN, CC BY 3.0

3 Bela Bartók, „Pod gołym niebem IV”, AMFN, CC BY 3.0

4 Bela Bartók, „Pod gołym niebem V”, AMFN, CC BY 3.0

5 Bela Bartók, opera „Zamek Sinobrodego”, online-skills, CCBY3.0

6 Bela Bartók, „Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czelestę”, online-skills, CC BY 3.0

7 Bela Bartók, „Koncert na orkiestrę”, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

T. A. Ziełiński, *Bartók*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 1969

L. Lesznai, *Bela Bartók : sein Leben, seine Werke*, Deutscher Verlag für Musik, Leipzig 1961